

Jongeren en geweld: een ogenschijnlijke parlementaire evidentie?

CARLA NAGELS *

Sinds een vijftiental jaar wordt jongerengeweld als een maatschappelijk probleem beschouwd. Wanneer men naar de media en politici luistert of nog, het wetenschappelijk discours analyseert, moet men inderdaad wel tot de conclusie komen dat er veel over jongerengeweld wordt gesproken. Binnen deze bijdrage wordt getracht het discours rond de toename van de jongerencriminaliteit in een ruimer perspectief te plaatsen en wordt de belangrijke rol van de maatschappelijke veranderingen van de laatste twintig jaar hierin benadrukt.

Er zijn weliswaar een aantal stappen nodig om tot voornoemde benadering te komen. Deze stappen zullen in het eerste deel van dit artikel kort uiteengezet worden. Ten eerste zal ik de twee concepten, jeugd en geweld, trachten te definiëren, om daarna de link met het jongerengeweld te problematiseren. Ten tweede wordt het methodologische kader van het onderzoek geschetst. Het tweede deel van dit artikel is volledig gewijd aan de analyse van het discours van de Kamer van Volksvertegenwoordigers tussen 1981 et 1999.

1. PROBLEMATIEK

Zowel jeugd als geweld zijn concepten die moeilijk eenduidig gedefinieerd kunnen worden. Wanneer men het over de jeugd heeft, moet men rekening houden met de plaats die de maatschappij haar toekent, met het sociaal statuut van de jongeren. En dan merkt men relatief snel dat dit statuut plaats- en tijdsgebonden is. Historisch gezien verschijnt de jeugd als aparte groep met haar eigen kenmerken pas einde 17e eeuw, begin 18e eeuw. Jongeren worden vanaf dan wezens die men moet opvoeden. Zo zegt O. Galland : *"Le jeune est celui qui apprend pour être et non plus celui qui attend d'être ce qu'il est virtuellement"*². Zelfs al voltrekt dit proces zich eerst binnen de rijkere gezinnen, uiteindelijk besteden alle lagen van de maatschappij progressief meer aandacht aan de opvoeding van hun kinderen. De instellingen die zich met jongeren bezighouden, zoals het onderwijs maar ook het jeugdrechtssysteem en de verschillende instellingen waar aan heropvoeding van jeugddelinquenten of "kinderen in nood" wordt gedaan, geven zo stilaan vorm aan de jongeren als aparte groep. De jeugd wordt een sociaal paradoxale figuur: angst en hoop blijken haar het best te definiëren. Angst voor de sociale orde³, hoop omdat ze de incarnatie is van de vooruitgangsfilosofie. Men kan stellen dat de jeugd als aparte sociale groep eigenlijk innerlijk gebonden is aan de moderniteit. Via een goedwerkend onderwijssysteem wordt de jongere progressief verantwoordelijk en bruikbaar op de arbeidsmarkt. Hij wordt een volwassene. De vraag moet worden gesteld of deze zienswijze nog altijd actueel is. Er bestonden altijd al twee aparte groepen jongeren: enerzijds de studenten, vaak uit rijkere milieus afkomstig, die de arbeidsmarkt op latere leeftijd maar meteen in goed betaalde jobs betreden en anderzijds de jongeren uit arbeidersgezinnen die de school vroeg verlaten om in de industrie te gaan werken. De verschillen tussen deze jongeren zijn alleen maar groter geworden. Sinds de jaren zeventig ligt de werkloosheid vooral bij jongeren vrij hoog, en nog meer wanneer ze uit lagere sociale milieus komen. Zo neemt slechts een klein deel

van de jeugd actief deel aan de sociale veranderingen, terwijl een groot deel in de kou blijft staan. In deze fluctuerende context is de wijze waarop de jeugd door onze samenleving wordt benaderd weliswaar niet meer dezelfde.

Geweld definiëren is nog moeilijker. In de wetenschappelijke literatuur verwijst jongerengeweld naar een groot aantal verschillende feiten die weinig met elkaar te maken hebben. Zo verstaat men onder geweld moord, verkrachting, car-jacking, maar ook vormen van kleine criminaliteit, wat dan straatgeweld wordt genoemd. Dit zijn feiten die hoe dan ook door het strafrecht vervolgd worden. Maar het jongerengeweld omschrijft ook feiten die men in het Frans "incivilités"⁴ noemt. Dit zou men nog het beste kunnen vertalen door overlast of normafwijkend gedrag. Het gaat dan om feiten die niet door het strafrecht worden vervolgd zoals een bende jongeren die op straat rondhangt en voorbijgangers plaagt, of jongeren die onbeleefd zijn t.o.v. hun leraar. Sommige wetenschappers gebruiken "geweld" tevens om over institutioneel geweld te praten. Hieronder verstaat men het maatschappelijk geweld tegenover jongeren, bijvoorbeeld het gebrek aan arbeidsplaatsen om alle jongeren aan het werk te zetten.

Aangezien beide concepten, jongeren en geweld, niet eenduidig gedefinieerd kunnen worden, is het vrij moeilijk na te gaan of jongerengeweld inderdaad toeneemt. Het is echter een uitgemaakte zaak dat het discours over de toename van het jongerengeweld de laatste jaren exponentieel is toegenomen. Het gebruik van het begrip "geweld" is nochtans niet onpartijdig. Het verwijst altijd naar een problematisch fenomeen dat men dient in te dijken en geeft een rampzalig beeld van de realiteit weer. Dit beeld is wetenschappelijk gezien moeilijk te verdedigen. Een aantal onderzoeken⁵ wijst erop dat de toename van de geregistreerde jongerencriminaliteit vooral te wijten is aan de verslechtering van de relaties tussen een bepaalde groep jongeren en de ordehandhavers. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat er geen jongeren zijn die zwaar antisociaal gedrag vertonen, maar de aanpak van deze jongeren alleen tot een repressieve reactie herleiden is moeilijk verdedigbaar. Dit is nochtans de weg die sinds een tiental jaren gevolgd wordt en de verschillende antisociale gedragingen van jongeren gewoon jongerengeweld noemen, draagt daar zeker toe bij.

Daarom leek het me interessant om na te gaan wanneer en vooral hoe dit discours over de toename van het jongerengeweld zich heeft gevestigd als een fenomeen dat om een gepast antwoord vraagt. Het is de bedoeling om de evolutie van beide concepten, "jongeren" en "geweld", vanuit een kritisch perspectief te onderzoeken.

2. METHODOLOGISCH KADER

De analyse van het politieke discours leek het meest aangewezen. Volgens M. Weber, wordt de moderne Staat gekenmerkt door het monopolie van het gewettigde geweld, en heeft zij in zekere zin ook de bevoegdheid om het onwettig geweld te definiëren. Het politiek veld⁶ wordt gekenmerkt door sociaal geconstitueerde groepen, namelijk de politieke partijen, die tegen elkaar uitkomen om hun eigen visie en categorisering van de maatschappelijke realiteit te verdedigen. Bovendien krijgt het dominante politieke discours, dat als het meest gerechtvaardigd overkomt, een concrete vorm door zich in de verschillende staatsinstellingen in te burgeren. "Dire, c'est faire" stelt P. Bourdieu en dat geldt zeker voor het politiek discours.

Het discours van de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd uit veelvuldige politieke discours uitgekozen omdat het toegankelijk is; omdat het zowel het discours van de oppositie, als van de meerderheid en van de regering bevat; en het ook het meest representatieve discours van de Belgische bevolking is. Daar we de evolutie en de ontmoeting tussen twee concepten trachten te vatten, moest ook een relatief lange periode gekozen worden om zowel de continuïteit als de verandering te kunnen weergeven. De analyse begint in november 1981 wanneer een nieuwe regeringscoalitie aan de macht komt (de regering Martens-Gol) en eindigt in juni 1999 met de laatste regering Dehaene. Er worden in totaal vijf zittingsperiodes in acht genomen. Zo'n tienduizend bladzijden (Parlementaire Handelingen en Stukken) werden geselecteerd, overgeschreven en via File Maker Pro verwerkt.

De gekozen methode om dit materiaal te analyseren is gebaseerd op de "méthode archéologique", door M. Foucault gesystematiseerd in "L'archéologie du savoir". Deze methode postuleert dat het discours geanalyseerd kan worden als een autonome praktijk met eigen vormingsregels. Het onderzoek blijft dus volledig binnen het discours van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en neemt geen externe elementen in overweging. De analyse van het discours op zich is relevant om een evolutie te kunnen weergeven, zelfs al wordt dit door een groot aantal externe factoren beïnvloed.

Het doel is tweedelig. Enerzijds, de discontinuïteiten van het discours aan het licht brengen en aantonen hoe en waar het discours wijzigt. Anderzijds, de uniciteit van het discours bloot te leggen en aan te tonen dat een interne cohesie van het discours aanwezig is, ongeacht het onderwerp.

De eerste fase omvat de analyse van alle regeringsverklaringen en -mededelingen volgens het politiek spel tussen een regering, een meerderheid die haar ondersteunt en een oppositie die haar bekritiseert. Verschillende thema's worden er in acht genomen: het algemeen beleid, de werkloosheid, de migrantenproblematiek, delinquentie en de sociale reactie hierop, het onderwijs en jongeren in het algemeen. Deze eerste fase wordt afgerond met het opmaken van een analyserooster dat in de tweede en derde fase op de twee specifieke onderwerpen wordt getoetst, namelijk jeugd en geweld. Het onderzoek is dus volledig inductief.

3. HET DISCOURS VAN DE KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS ONDER DE LOEP GENOMEN

In eerste instantie zal ik kort de discontinuïteiten in het discours uiteenzetten om daarna de interne ordening ervan te schetsen. Hiermee bedoel ik dat, wat het thema ook is, de volksvertegenwoordigers een zelfde argumentatiepatroon gebruiken. Deze interne ordening is totaal verschillend in de jaren 80 en in de jaren 90 en het discours over de toename van het jongerengeweld vindt zijn plaats in deze ordening van de jaren negentig.

3.1. Het politiek veld: de kloof tussen begin jaren 80 en eind jaren 90 of de discontinuïteiten in het discours

Uit de analyse van de regeringsverklaringen en -mededelingen kunnen drie verschillende periodes onderscheiden worden (1981-1988, 1988-1992, 1992-1999) die volgens

twee criteria gespecificeerd kunnen worden: ten eerste, een verschillende structurering van het politieke veld en ten tweede, een andere benadering van de economische crisis en de werkloosheidsproblematiek.

Met het eerste criterium verwijs ik naar het feit dat de regering, de meerderheid en de oppositie fluctueren maar ook dat sommige politieke partijen uit het politieke veld verdwijnen, terwijl anderen opkomen of een steeds belangrijker plaats innemen. In de eerste periode zijn de liberalen met de christen-democraten aan de macht terwijl van 1988 tot 1999 de socialisten met de christen-democraten regeren. Deze coalitieveranderingen hebben natuurlijk een invloed op het politieke discours. Maar dat de communisten uit het politieke veld verdwijnen en het Vlaams Blok en de groenen vanaf 1991 een ware doorbraak kennen, heeft ook een effect op de structurering van het politieke veld. Meer nog, sommige politieke partijen overheersen mettertijd het politieke discours, en dit terwijl ze in de oppositie zitten: het Vlaams Blok en de liberalen.

Het tweede criterium werd gekozen omdat de manier waarop men de economische crisis moet of gaat beheren toch één van de prangende, zoniet de belangrijkste vraag is die de volksvertegenwoordigers de hele periode bezighoudt. Maar de manier waarop ze tegen de crisis aankijken, is fundamenteel anders in de ene periode in vergelijking met de andere periode. In de eerste periode (81-88) beslist de nieuwe regering Martens-Gol een totaal ander beleid te voeren: "*orientée vers la croissance économique, dont les moteurs doivent être l'exportation, les investissements industriels et la motivation au travail de la population. Pour mettre ce programme en œuvre (...) le gouvernement demande au parlement des pouvoirs spéciaux (...) qui ont comme seul objectif de restaurer le cadre économique et financier qui est indispensable pour endiguer le désinvestissement industriel et la destruction de l'emploi et rendre espoir à nos concitoyens*"⁷. Om deze politiek te verwezenlijken stelde het beleid volgende krachtlijnen: "*De eerste krachtlijn heeft betrekking op de algemene matiging van alle inkomens ten voordele van de overheidsfinanciën, het concurrentievermogen en de werkgelegenheid. De tweede wijzigt bepaalde mechanismen ten einde de uitgaven rechtstreeks te verminderen in alle categorieën van de overheidsuitgaven*"⁸. Deze zienswijze wordt fel bekritiseerd door de linkse oppositie die vindt dat "*de regering niet langer de behoeder [is] van het algemeen belang. Zowel in de individuele als in de collectieve arbeidsverhoudingen staat zij duidelijk aan de kant van de sterkere partij, met name de werkgevers, de financiële groepen en diegenen die niet of bijna niet te lijden hebben onder de crisis*"⁹ (J. Leclercq, SP). Maar zelfs al levert het beleid kritiek op, toch zijn alle politici ervan overtuigd dat men met een specifiek beleid het land uit de crisis zal helpen.

De tweede periode (88-92) is interessant omdat België het dan economisch relatief goed stelt. De economische indicatoren zijn positief en de werkloosheid is flink gedaald, vooral bij de jongeren. Het toekomstperspectief is optimistisch. Zo zegt W. Martens (CVP), Eerste minister, dat "*alle indicatoren, zonder enige uitzondering, aantonen dat de volgehouden economische vernieuwing van ons land thans volledig haar vruchten afwerpt*"¹⁰ en beweert C. Eerdekens (PS), nu in de meerderheid: "*nous sommes pour une thérapie budgétaire 'douce' dans laquelle il faut conserver une marge de manœuvre qui permette à la politique gouvernementale de conserver des accents sociaux qui, en période de fin de crise économique, sont tellement indispensables*"¹¹. Tegelijkertijd worden de verschillende instrumenten die de vorige jaren gebruikt werden om uit de crisis te geraken echter bekritiseerd omdat men er het nut niet meer van inziet. Jongerenstages

worden naar andere doelgroepen geheroriënteerd, en vooral stelt men, "de huidige hoogconjunctuur wijst thans onverbiddelijk de distorsies tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt aan. Werkzoekenden, die in het verleden ongelimiteerd konden schermen met een schrijnend tekort aan vacante arbeidsplaatsen, worden vandaag de dag geconfronteerd met hun eigen gebreken"¹² (D. Van Mechelen, PVV). Daarom moet men zich "vooral toespitsen op de strijd tegen de misbruiken en het oneigenlijk gebruik van werkloosheidsvergoedingen"¹³ (J. De Roo, CVP) en de werkloosheidsuitgaven meer naar vorming en opleiding heroriënteren, met inbegrip van een vormingsplicht voor sommige categorieën werklozen.

Tijdens de derde periode (92-99) wordt België met een economische recessie geconfronteerd. Voor iedereen is het nu duidelijk dat men niet in een conjuncturele crisis, maar in een structurele crisis verkeert. Deze zienswijze heeft een aantal belangrijke gevolgen. Ten eerste wordt de legitimiteit van de staatsinterventie vernieuwd. Men is er zich van bewust dat de Staat niet alles kan. Ze blijkt de crisis in elk geval niet te kunnen oplossen. Daarom moet ze duidelijk aankondigen wat ze kan en niet kan door het sluiten van een contract met de burger: "De politiek moet nochtans vermijden de verwachting te creëren dat zij alles tegelijkertijd kan oplossen. (...) De regering wenst de komende maanden een nieuw contract met de burger te sluiten. (...) Bij een contract zijn er twee betrokken partijen. Niet alleen de overheid, ook de burger moet zijn verantwoordelijkheid opnemen voor de uitvoering ervan"¹⁴. Zij moet ook haar acties kunnen inschatten en zonodig bijsturen. Ten tweede wordt het beleid steeds meer geïnspireerd door het "Third Way" denken. Zo wordt tewerkstelling "niet alleen als middel tot inkomensverwerving, maar ook als instrument bij uitstek voor maatschappelijke integratie"¹⁵ gezien. De werkloosheidsuitkeringen moeten dan ook actief ingezet worden onder de vorm van vormingsplicht et verplichte inschrijving in de PWA's voor bepaalde categorieën werklozen: "l'assurance-chômage doit poursuivre sa transformation en une 'assurance-employabilité' en devenant un véritable instrument d'investissement social"¹⁶ (J.-J. Viseur, PSC). Ten derde worden de instrumenten die in de tweede periode gerechtvaardigd werden omdat België het goed stelde, nu gerechtvaardigd omdat er bespaard moet worden. De groenen zijn de enigen die hierop kritiek leveren: "Le programme proposé est une restriction applicable pendant une période de relance économique qui fait abstraction de la situation présente qui est celle d'une diminution de l'emploi disponible et non d'une relance"¹⁷ (T. Detienne, Ecolo).

Terwijl een interne ordening vooral duidelijk is in de eerste en in de derde periode, is de tweede periode nochtans cruciaal om van de ene naar de andere over te schakelen.

3.1.1. De jaren 80: de visie van een maatschappij samengesteld uit sociale klassen die hun belangen verdedigen

In de jaren 80 worden de debatten gestructureerd door een visie en een categorisering van de sociale realiteit in sociale klassen die duidelijk tegenstrijdig zijn. De volksvertegenwoordigers verdedigen de belangen van de werknemers versus deze van de werkgevers. Welk het thema ook weze (geweld, immigratie, tewerkstelling, onderwijs, delinquentie), ze worden allemaal door dit prisma gezien. In deze context bestaat de rol van de Staat erin de spanningen te neutraliseren en de gemoederen te bedaren. De enigen die zich van deze zienswijze afzijdig houden zijn de groenen. Zij behartigen niet de

belangen van een welbepaalde klasse, maar verdedigen een mensbeeld, duidelijk gelinkt aan de mensenrechtenfilosofie.

De symbolische figuur van het geweld in die eerste periode is de betoging. Men heeft hier met collectief geweld te maken dat het resultaat is van de strijd tussen werkgevers en werknemers. Voor de socialisten en de communisten wordt dit type geweld vaak door de ordediensten veroorzaakt en staat de regering duidelijk aan de kant van de werkgevers: "*De ganse sfeer waarin de ordehandhaving nu verloopt, is deze van een ontmoeting met de vijand*"¹⁸ (L. Van den Bossche, SP). Het geweld in betogingen is voor hen ook een antwoord op een ander type geweld, dat misschien minder zichtbaar maar even reëel is, namelijk het geweld dat de werkgevers de werknemers doen ondergaan: "*Bien sûr, il ne s'agit pas là de violence aussi visible qu'un rassemblement de travailleurs en colère; il n'en demeure pas moins que cette violence s'exerce de façon offensive sur le terrain économique et qu'elle sème, elle aussi, des destructions sur son passage*"¹⁹ (D. Fedrigo, PCB).

Maar voor de liberalen, extreem-rechts en, in mindere mate, de christen-democraten, wordt het geweld alleen door de betogers veroorzaakt. De ordehandhavers worden gefeliciteerd voor hun kalme en men waarschuwt de socialisten die betogingen in de hand werken: "*Je voudrais attirer la très sérieuse attention de ceux qui ne mesurent pas toujours sans doute, les effets de leur incitation directe ou indirecte à des manifestations sans cesse plus turbulentes, plus passionnées (...). Je voudrais également et en connaissance de cause rendre ici un hommage au calme des membres de la gendarmerie engagés dans ce que j'appellerai 'la canalisation' de certaines manifestations publiques*"²⁰ (J. Militis, PRL).

Daarentegen associëren de groenen geweld met de consumptie- en productiemaatschappij waaraan zowel werknemers als werkgevers deelnemen: "*Ceux qui sont victimes de la violence productiviste*"²¹ (O. Deleuze, Ecolo).

Wat de jeugd betreft, is het discours ietwat verschillend. De volksvertegenwoordigers hebben het niet over de "werkende jeugd", maar gewoonweg over de jeugd en allen spreken van haar toekomstige marginalisering. De liberalen zien geen verband tussen deze marginalisering en het onzekerheidsbestaan van deze sociale groep. Voor hen is de stijging van jeugddelinquentie als een realiteit die te maken heeft met "*de minder strenge opvoeding van de jongere generatie, zowel thuis als op school. Er is het verdwijnen bij de burgers van het verantwoordelijkheidsgevoel als burger. Er is het gedeeltelijk prijsgeven van principes zoals eerlijkheid, beleefdheid, eerbied voor andermans eigendom en het gebruik van drugs, die onbetwistbaar - en iedereen gaat daarmee akkoord tot het plegen van misdrijven aanzetten. (...) Er is ook het feit dat de verschillende media, zowel de radio als de televisie (...) alle excessen te buiten gaan in verband met het vertonen van allerlei geweldscènes*"²² (L. Van de Velde, PVV).

Voor alle anderen is het duidelijk dat deze groep ernstig onder de crisis te lijden heeft. De hoge werkloosheid onder de jeugd is dé problematiek die alle andere aspecten van die groep conditioneert. Men moet de jongeren opnieuw hoop geven. De jongeren "*ne peuvent se heurter plus longtemps au mur du non-emploi au risque d'une oisiveté toujours mauvaise conseillère*"²³ (E. Wauthy, PSC). De oppositie vindt dat de regering de jeugd echter sterk benadeelt: "*verlenging van de legerdienst, verlenging tot twee jaar*

van de burgerdienst, drastische beperking van de vrijstelling, verdubbeling van de wachttijd voor afgestudeerde werklozen." ²⁴ (K. Van Miert, SP) maar "die 'verloren generatie' moet worden opgevangen zoniet zijn de gevolgen niet te voorzien, niet alleen voor hen maar voor de hele samenleving"²⁵ (J. Gabriels, Volksunie). Deze gevolgen kunnen twee richtingen uitgaan, toename van delinquentie: "*Frappée de plein fouet par le chômage, notre jeunesse continuera à vivre une crise profonde, dont l'usage de la drogue, la délinquance sont les symptômes les plus évidents*"²⁶ (M. Harmegnies, PS) of opstand: "*als in mei 1986 de jongerenmars weer ontaardt in relletjes zal (...) men al het mogelijke doen om de reële betekenis van deze mars, een verbeterd uiting van jongeren, een protest tegen een beleid dat onrechtvaardig is, niet te moeten zien*"²⁷ (M. Vogels, Agalev). Maar die tweede richting zal in de jaren 90 totaal verdwijnen ten voordele van de eerste benadering die toen nochtans sterk in vraag gesteld werd. In verband met de stijging van de criminaliteit beweerde L. Van den Bossche (SP) toen nog: "*In de analyse van de criminaliteit (...) moet met het rapporteringsgedrag van de burgers rekening worden gehouden. (...) Tweede element : de rijkswacht registreert de misdrijven die ze zelf heeft vastgesteld. Hier komt de kat op de koord. Hier komt het beleid tussen : welke misdrijven worden opgespoord ? Het beleid bepaalt de uitslag*"²⁸.

3.1.2. De jaren 90: individuen die rechten en plichten hebben

In de jaren 90 merkt men duidelijk een nieuwe structurering van de debatten. De volksvertegenwoordigers vertegenwoordigen geen sociale klassen meer maar individuen die rechten en plichten hebben en dragers van risicofactoren zijn. Het doel van de staat is niet meer het algemeen belang te waarborgen maar de individuen aan te zetten en zelfs te verplichten zich aan de sociale evolutie aan te passen. Omdat de Staat steeds meer proactief intervenueert, wordt haar beleid steeds doelgerichter. Daar ze telkens haar interventies moet evalueren en zonodig bijsturen, definieert ze voortdurend nieuwe doelgroepen die een specifiek beleid eisen.

De Kamerdebatten worden nu rond binomen georganiseerd: preventie/repressie; integratie/uitsluiting; rechten/plichten. Alle politieke partijen kunnen zich hierdoor differentiëren. De liberalen en het Vlaams Blok verdedigen in het algemeen de polen repressie/uitsluiting/plichten terwijl de groenen, en in mindere mate, de socialisten de polen integratie/rechten/preventie verdedigen. Het discours rond de straatrellen in Anderlecht in 1997 is daar een sprekend voorbeeld van. Aan de ene kant zegt het Vlaams Blok: "*De honderdduizenden niet-Europese vreemdelingen zijn niet integreerbaar. (...) Wij willen onderhandelingen met Hassan II van Marokko die ervoor moeten zorgen dat de vreemdelingen terugkeren naar hun land van oorsprong*"²⁹ (F. De Man) en vinden de liberalen dat "*er dan ook repressief dient te worden opgetreden tegen deze kern van kleine of grote criminelen*"³⁰ (F. Anthuenis, VLD). Voor K. Van Hoorebeke (Volksunie), "*kan het niet langer dat bepaalde wijken en buurten aan de wet van de straat worden overgeleverd. (...) Alleen snelrecht, onmiddellijk toegepast, zoals in andere landen, waarbij men wordt opgepakt en binnen de kortste tijd voor de rechter verschijnt, kan dit verhelpen*"³¹. Aan de andere kant beweren de socialistische "*dat als aan die mensen werk wordt verschaft, men met hen geen problemen heeft. Immers, in de Marokkaanse gemeenschap van Brussel is het zo dat die 25% vreemdelingen, tewerkgesteld bij de MIVB, per toeval worden beschouwd als de best geïntegreerde groep*" ³² (R. Delathouwer, SP) en pleiten de groenen voor "*plus de maisons de jeunes, plus de rénovations, plus de moyens pour lutter contre le décrochage scolaire, plus de moyens pour faire des activités. (...) Une séparation*

nette doit être réinstaurée entre ceux qui font du travail de prévention sociale et ceux dont le métier est de rétablir l'ordre"³³ (O. Deleuze, Ecolo).

Wat het binoom rechten/plichten betreft, vinden alle volksvertegenwoordigers enerzijds dat de jongeren meer rechten moeten hebben. Zo zegt M. Dillen (Vlaams Blok) in verband met het voorstel Wathelet inzake de hervorming van de wet over de jeugdbescherming: "*eindelijk krijgt de minderjarige vanaf de leeftijd van twaalf jaar de gelegenheid in bepaalde geschillen, onder andere betreffende het hoederecht, zijn of haar stem te laten horen*"³⁴. Maar anderzijds zijn de volksvertegenwoordigers het in het algemeen ook over eens dat de jongeren meer plichten moeten hebben en vooral op hun verantwoordelijkheid moeten gewezen worden. R. Landuyt (SP) geeft toe "*dat de filosofie van de wet van 8 april 1965 is achterhaald. (...) Nu, in 1993, moeten wij jammer genoeg anders gaan denken. (...) Wij kunnen hen [de jongeren] niet langer meer betuttelen, maar moeten hen voor hun verantwoordelijkheid durven te plaatsen. (...) Wij gaan akkoord met een strafrecht voor jongeren, alleen al omdat dit een duidelijker taal is*"³⁵. Voor hen is het duidelijk dat de jeugddelinquentie stijgt en dat deze delinquentie het onveiligheidsgevoel bij de burgers in de hand werkt. De staat moet hier dringend iets aan doen. Volgens minister Wathelet: "*sanctions et protections pour les cas les plus graves. (...) Ensuite, une protection de la société à titre préventif pour empêcher que cette criminalité ne continue de se développer, particulièrement dans les milieux urbains*"³⁶, door de veiligheidscontracten te versterken maar ook door het snelrecht voor jongeren in te voeren : « *lorsqu'il [le parquet] estimera que l'affaire est en état d'être jugée et que l'utilisation de cette force de saisine est possible et souhaitable, il pourra saisir le tribunal de la jeunesse par une voie plus rapide et plus simple, afin que celui-ci se prononce sans tarder sur les faits* »³⁷.

Het discours over de toename van het jongerengeweld past precies in de ordening van de jaren 90. Terwijl het debat over de jeugd tien jaar voordien rond de werkloosheidsproblematiek draaide, wordt het nu gestructureerd rond het thema jeugddelinquentie. De jeugddelinquenten worden echter niet meer beschouwd als slachtoffers van een maatschappij die hen geen plaats biedt. De jeugddelinquenten, en de jongeren in het algemeen, zijn individuen die rechten en plichten hebben, voor hun daden verantwoordelijk geacht worden, maar vooral een risico vormen. En daar ze een groot aantal risico's vertonen die in verschillende domeinen kunnen opduiken (schoolverzuim, slechte vorming, werkloosheid, slechte integratie voor migrantenjongeren, delinquentie, enz.), moet men specifieke beleidslijnen voor elke doelgroep uitwerken. Hierin wordt echter telkens het verantwoordelijkheidsprincipe en de plichten van jongeren naar voren geschoven. Zo zegt M. Smet (CVP), minister van Arbeid en Tewerkstelling, "*De jongeren enkel op eigen initiatief opnieuw laten aanknopen bij een opleiding is blijkens verscheidene rapporten ook niet de ultieme oplossing, zo niet was het al gebeurd*"³⁸. Daarom moet een vormingsplicht opgelegd worden. En voor M. Wathelet (PSC), minister van Justitie, "*Nous ne pouvons pas à la fois reconnaître qu'on fait de plus en plus de choses de plus en plus jeunes, (...) parfois même en droit puisqu'à ces jeunes de 12-13 ans, nous donnons aujourd'hui les mêmes garanties de procédure qu'aux adultes (...), et en même temps ne pas être conscients que de plus en plus de jeunes délinquants doivent pouvoir mesurer l'ampleur de leurs actes. Une réaction adéquate et modifiée de la société s'impose à leur égard*"³⁹. Deze reactie gaat echter in het algemeen de repressieve richting uit.

Het geweld is in de jaren 90 geen collectief geweld meer maar een individueel geweld: delinquentie, het zogenaamde straatgeweld, of seksueel geweld. Zo is het beeld van de jeugd tweeledig: aan de ene kant heeft men het over een gewelddadige jeugd die gestraft moet worden en op haar verantwoordelijkheid gewezen moet worden ("*tegenover geweld is er geen enkel compromis mogelijk. Een rechtsstaat die zichzelf respecteert, kan dit niet dulden*"⁴⁰, F. Anthuenis, VLD), ondermeer door de wet op de jeugdbescherming te hervormen ("*Nous sommes en train de préparer la nouvelle loi concernant le droit pénal pour la jeunesse et la création de centres fermés pour les jeunes. (...) [J]'ai signalé il y a quelques semaines que j'étais favorable à des centres fermés pour jeunes organisés par l'État fédéral. Je suis convaincu qu'il n'est pas nécessaire de procéder à des changements institutionnels pour résoudre le problème de la délinquance urbaine*"⁴¹, T. Van Parys, CVP, minister van Justitie).

Aan de andere kant, wordt de jeugd ook als een slachtoffer beschouwd dat beschermd moet worden door het strenger straffen van daders van seksuele misdrijven op minderjarigen: "*Dit voorontwerp van wet strekt in het bijzonder ertoe de strafrechtelijke bescherming van kinderen te verhogen. (...) In de gevallen waarin zulks nodig is, zal worden voorzien in verzwarende omstandigheden die verband houden met de minderjarigheid van het slachtoffer. (...) sommige straffen zullen overigens verzaard worden, zodat rekening kan worden gehouden met de ernst ervan in het licht van de huidige staat van de maatschappij*"⁴². Maar hoe men de jeugd ook ziet, het discours dat over haar wordt gevoerd, past in de binomen preventie/repressie; rechten/plichten; integratie/uitsluiting, die telkens naar verantwoordelijke individuen verwijzen.

4. CONCLUSIE

Deze fundamentele veranderingen in het politiek discours hebben ertoe geleid dat twee concepten die nog geen twintig jaar geleden als afzonderlijk werden beschouwd nu niet meer uit elkaar te houden zijn. Maar de prijs die hiervoor wordt betaald is volgens mij vrij hoog. Solidariteit, binnenin een sociale klasse en tussen de generaties, wat vroeger het grondbeginsel was van onze samenleving, verdwijnt naar de achtergrond. Jongeren op hun verantwoordelijkheid wijzen kan in een maatschappij waar ze als een volwaardige actor worden beschouwd en een reële kans hebben om zich te emanciperen. Daar zijn we vandaag jammer genoeg ver vandaan.

5. BIBLIOGRAFIE

- AUBUSSON DE CAVARLAY, B. (1998), « Mesurer la délinquance juvénile ? », in *Regards sur l'actualité*, Paris, La Documentation française, n° 238, pp. 41-54.
- BOURDIEU, P. (1997), *Méditations pascaliennes*, Paris, Seuil.
- BOURDIEU, P. (2000), *Propos sur le champ politique*, Lyon, P.U.L.
- BOURDIEU, P. (2001), *Langage et pouvoir symbolique*, Paris, Seuil.
- CHRISTIAENS, J. (1999), *De geboorte van de jeugddelinquance*, Brussel, VUBPRESS.
- FOUCAULT, M. (1969), *L'archéologie du savoir*, Paris, Gallimard.
- GALLAND, O. (1997), *Sociologie de la jeunesse*, Paris, Armand Collin.
- HUBERT, H.-O. (2000), « Ce que les 'incivilités' ne comprennent pas... Déconstruction d'un concept et de ses implications », in VAN CAMPENHOUDT, L. et al., *Réponses à l'insécurité. Des discours aux pratiques*, Bruxelles, Labor, pp. 245-264.

- MILBURN, P. (2000), « Violence et incivilités : de la rhétorique experte à la réalité ordinaire des illégalismes », *Déviance et Société*, vol. 24, n° 4, pp. 331-350.
- MUCCHIELLI, L. (2000), « L'expertise policière de la 'violence urbaine', sa construction et ses usages dans le débat public français », *Déviance et Société*, vol. 24, n° 4, pp. 351-375.
- MUCCHIELLI, L. (2001), *Violences et insécurités ; fantasmes et réalités dans le débat français*, Paris, éd. La Découverte.
- NAGELS, C. (2004), *Jeunes, violence et société. Analyse du discours de la Chambre des représentants entre 1981 et 1999 dans une perspective de criminologie critique*, Thèse de doctorat défendue en vue de l'obtention du titre de Docteur en criminologie, Faculté de droit, ULB, année académique 2003-2004.

NOTEN

* Doctor in de criminologie, Centre de recherches criminologiques van de U.L.B.

1 Dit artikel schetst de grote lijnen van een doctoraat verdedigd aan l'Ecole des sciences criminologiques van de U.L.B. begin januari 2004 wiens titel was: "Jeunes, violence et société. Analyse du discours de la Chambre des représentants de 1981 à 1999 dans une perspective de criminologie critique".

2 GALLAND, 1997, 58.

3 Vooral dan wanneer ze afkomstig zijn uit hetgeen "classes dangereuses" genoemd wordt. Zoals J. Christiaens het zegt, "het sociaal gevaarlijk milieu [de werkende of arme klasse] wordt getekend door wanordelijke, immorele et criminaliteit inducerende levensvormen", CHRISTIAENS, 1999, 353.

4 Zie hier ROCHÉ, 1996, 47.

5 Zie hier MUCCHIELLI, 2000; MILBURN, 2000; HUBERT, 2000; MUCCHIELLI, 2001.

6 We gebruiken het woord "veld" in de zin van P. Bourdieu en zijn verschillende "champs". Zie hier BOURDIEU, 1997, 2000, 2001.

7 W. MARTENS (CVP), Eerste minister, Regeringsverklaring van 18 december 1981, *Hand.*, Kamer, g.z. 1981-1982, 18 december 1981, 84.

8 W. MARTENS (CVP), Eerste minister, Regeringsmededeling van 15 maart 1984, *Hand.*, Kamer, g.z. 1983-1984, 15 maart 1984, 2107.

9 Regeringsverklaring van 29 november 1985, *Hand.*, Kamer, g.z. 1985-1986, 4 december 1985, 78.

10 Regeringsmededeling van 6 maart 1990, *Hand.*, Kamer, g.z. 1989-1990, 6 maart 1990, 1646.

11 Regeringsmededeling van 20 maart 1989, *Hand.*, Kamer, g.z. 1988-1989, 21 maart 1989, 2192.

12 Bespreking van de algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 1990, *Hand.*, Kamer, g.z. 1989-1990, 6 november 1989, 250.

13 Bespreking van de algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 1991, *Hand.*, Kamer, g.z. 1990-1991, 7 november 1990, 331.

14 J.-L. DEHAENE (CVP), Eerste minister, Regeringsverklaring van 9 maart 1992, *Hand.*, Kamer, b.z. 1991-1992, 9 maart 1992, 127-128.

15 J.-L. DEHAENE (CVP), Eerste minister, Regeringsmededeling van 17 november 1993, *Hand.*, Kamer, g.z. 1993-1994, 17 november 1993, 274.

16 Regeringsverklaring van 7 oktober 1997, *Hand.*, Kamer, g.z. 1996-1997, 9 oktober 1997, 6606.

17 Verslag over de "algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 1992, sectie 23- Tewerkstelling en Arbeid", dok. 11/7-91/92, Kamer, b.z. 1991-1992, z.d., 394

18 Bespreking van de begroting van de Rijkswacht voor het begrotingsjaar 1983, *Hand.*, Kamer, g.z. 1982-1983, 25 maart 1983, 1972-1973.

19 Interpellatie, *Hand.*, Kamer, g.z. 1981-1982, 30 maart 1982, 1159.

20 Bespreking van de begroting van de Rijkswacht voor het begrotingsjaar 1983, *o.c.*, 1977.

21 Regeringsmededeling van 15 maart 1984, *o.c.*, 16 maart 1984, 2162.

22 Interpellatie, *Hand.*, Kamer, g.z. 1986-1987, 30 oktober 1986, 119.

- 23 Regeringsverklaring van 18 december 1981, *o.c.*, 20 december 1981, 161.
- 24 Regeringsverklaring van 29 november 1985, *o.c.*, 48-49.
- 25 Regeringsmededeling van 15 maart 1985, *Hand.*, Kamer, g.z. 1984-1985, 18 maart 1985, 2149.
- 26 Regeringsmededeling van 16 maart 1983, *Hand.*, Kamer, g.z. 1982-1983, 18 maart 1983, 1848.
- 27 Regeringsverklaring van 29 november 1985, *o.c.*, 4 december 1985, 77.
- 28 Bespreking van de begroting van de Rijkswacht voor het begrotingsjaar 1983, *o.c.*, 1971.
- 29 Interpellaties over "de stratenrellen in Anderlecht", *Hand.*, Kamer, g.z. 1997-1998, 13 november 1997, 6981.
- 30 *Ibid.*, 6983.
- 31 *Ibid.*, 6972.
- 32 *Ibid.*, 6981.
- 33 *Ibid.*, 6980.
- 34 Bespreking van het wetsontwerp "tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming", *Hand.*, Kamer, g.z. 1992-1993, 28 januari 1993, 859.
- 35 *Ibid.*, 865.
- 36 *Ibid.*, 866-867.
- 37 Wetsontwerp "tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, met betrekking tot de oproeping bij proces-verbaal in jeugdzaken", *Parlementaire stukken*, Kamer, n° 1986/2-98/99, 3 maart 1999, 2.
- 38 Mondelinge vragen over "de vormingsplicht voor jonge werklozen", *Hand.*, Kamer, g.z. 1997-1998, 11 december 1997, 7235-7236.
- 39 Bespreking van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *o.c.*, 866.
- 40 Interpellaties over "de stratenrellen in Anderlecht", *o.c.*, 6983.
- 41 Interpellatie over "de aanpak van de stedelijke criminaliteit", Commissie voor de Justitie, C. 760, g.z. 1998-1999, 8 maart 1999, 10.
- 42 Wetsontwerp "betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen", *Parlementaire stukken*, Kamer, n° 1907/1-98/99, g.z. 1998-1999, 4 januari 1999, 5.